

בהם הילדה

זכרונות חיים

בשנים 1895 - 1986

הוקלט בשנת : 1986

מספרי קלטות :

עריכה ע"י : אווה אדוריאן

31, 30
ראיון ע"י : שולמית קוגלמן

28.5.1986

הילדה בהם

שנות הילדות

שולמית קוגלמן: "להילדה בהם מלאו לא מזמן 90 שנה. היום היא מעלה את זיכרונותיה.

נולדתי ב 21 12 1895 בלובליניץ ב Oberschlesien . בגיל 4 עברו ההורים ל Beuten. היו לי 4 אחים ואחיות יותר צעירים. בגיל 6 הלכתי לביה"ס ולמדתי כמו כולם בבית ספר רגיל. הייתי התלמידה היהודיה היחידה בכיתה. אהבתי מאוד לימודי מתמטיקה ופיזיקה. הרב של עירנו היה גם מורה לדת ולימד אותנו גם הרבה מאוד דברים על היהדות, שמו היה ד"ר גלינה. הלכתי לביה"ס עד גיל 17 ואחר כך נשלחתי ללמוד בברלין בבית ספר למסחר שם חייתי בפנסיון. בפנסיון עשינו הרבה מעשי שובבות. הייתי אז בת 17. זה היה בעצם ביי"ס ליהודיות. זק בחורה אחת היתה לא יהודיה וכאשר היא הרגישה שאנחנו שונות קצת ממנה סיפרנו לה שאנחנו יהודיות. למדתי בברלין קצת יותר מחצי שנה. חזרתי לבויטן ורציתי לעבוד, אבל אבי לא רצה. לאבא היה בית חרושת ליצור חומץ, כולנו "נהנינו" מריח החמוצים בבית. אז עזרתי בבית, במטבח ובלשכה ואחה"צ הייתי הולכת למעון ילדים. במעון הילדים הייתי באמת מאושרת. היתה שם בחורה שהגיעה לשם לפני ויכלה להדריך אותי. הילדים היו באים אחה"צ מבית הספר קיבלו משהו לאכול ולשתות ואח"כ הכינו שעורי בית. עבדתי שם עד שהתחתנתי. קיבלתי תשלום סמלי, זה היה נגד רצונו של אבא, אבל נהניתי לקנות לעצמי לפעמים דברים שרציתי כמו למשל נעליים .

אחרי חתונתי

בשנת 1918 התחתנתי ועברתי ל Breslau. נולדו לנו 2 בנים והיום יש לי 10 נינים. בברסלאו עבדתי אצל קרובת משפחה שהיתה המנהלת באיגוד הבנות הציוניות (Zionistische Madchen Vereinigung). כתבנו הרבה מכתבים גם לגרמניה וגם לחו"ל, והיתה לי הרבה עבודה. בברסלאו בלבד היו בברית הזאת כמעט 100 בחורות. קיבלתי תשלום חודשי שהספיק כדי לקנות דברים קטנים. כאשר עבודה זו הסתיימה עבדתי כמה חודשים אצל עורך דין מסוים ושם קיבלתי משכורת מלאה של פקידה. בעלי היה באותו עת סוחר עצים. נסעתי עם הילדים לפעמים

ל Swinemunde. הייתה זו תקופת האינפלציה – יום אחד היה ממה לקנות וביום אחר לא הספיק הכסף לכלום.

הבנים

יש לי שני בנים – יעקב ודב. הבן השני היה הראשון שעזב את גרמניה עם עליית הנוער והגיע לאפיקים. גם יעקב קיבל רשות לצאת אבל אז בדיוק הוא קיבל דיפטריה ולא יכול היה לזוז. כשהוא החלים הוא עבר להולנד. זה כבר לא היה במסגרת עלית הנוער והיה לא קל עבורו להגיע לארץ, בסופו של דבר צירפו אותו לאיזו עליה בלתי לגלית. אני נשארתי לבד – הייתי בקיבוץ הכשרה ב אלגוט, זה היה קרוב לנוישטט ב Oberschlesien. הייתי שם המבוגרת ביותר, ועבדתי כמנהלת חשבונות וגם נתתי שיעורים ללימוד השפה העברית. אני עוד למדתי את השפה בהיותי בברסלאו ובבויטן. נשארתי באלקוט עד סוף שנות ה-20-30. כאשר הגיעו מהמשרד הארץ ישראלי כדי לאשר אנשים לעליה ארצה שאלתי: "מה אתי?" אז אמרו לי: "את מבוגרת מידי", אבל בסופו של דבר אשרו אותי בכל זאת לעליה בלתי לגלית.

העליה לארץ ישראל

חיכיתי יותר מ 3 חודשים לעליה הזאת. יצאתי מוינה ל Triest שם חיכו 2 אוניות שהמון אנשים חיכו להן. כולם היו יותר צעירים ממני. אז לא היה לי קשר עם הבנים. דב היה כבר בארץ אבל יעקב היה עוד בדרך. הוא הגיע אחרי חודש ואנחנו אחרי 3 חודשים. זה היה איום ונורא. יום אחד, כאשר האוניה נעצרה ולא יכולנו להמשיך בנסיעה לא ידענו מה יהיה אתנו, נעצרנו באיזה שהוא נמל, מה שהיה טוב שיכולנו לעמוד לפחות על הסיפון, אבל האי-ודאות היה הדבר הכי גרוע. אוכל היה, אבל באיכות גרועה. סוף כל סוף המשכנו לנסוע, חברתי הגדירה זאת נכון: "האוניה הזאת היא ממש לא אוניה!" – מכיוון שזו היתה עונת החורף הדפנות של האוניה היו מלאות קרח. אמנם אז כבר היה לנו אסור לעלות לסיפון. בסופו של דבר תפסו אותנו האנגלים. מצד אחד זה היה טוב, כי העובדים באוניה היו בחלקם רמאים ופושעים והעצירה עשתה קץ לעניין. עם האנגלים הגענו מהר מאוד לחיפה. גם זה היה הלם. לא היו לנו דרכונים, כדי להגיע לאן שהו וגם לא ידעתי לאן הם רצו להביא אותנו. המהנדסים שהיו באוניה חיבלו בה בכוונת תחילה, כדי שלא נוכל להמשיך בהפלגה. לכן היה צורך לרדת מהאוניה.

סידורים ראשונים בארץ.

18
 בחוף היו המון אנשים שחיכו לנו. אני התענייתי על כל מיני אנשים, מכרים שלי ומישהו סיפר לי שהוא יודע ומכיר. הביאו אותנו לבית עולים ובדקו אותנו. פתאום מישהו שרק – זה היה הבן שלי. באפיקים בו הוא הקלט, אמרו לו שהאוניה שלנו, תגיע ולכן שלחו אותנו לקבל את פני, כל האנשים התחילו לבכות כשראו איך אנחנו מתחבקים. הבחור שנפגשתי אתו בלדתי מהאוניה דאג לזה שאהיה אצל הקרובים שלי וכך לא נשארתי זמן רב בבית העולים. קרובים אלה גם כן באו מ Bueten והיינו ביחסים טובים – אפילו עד כדי כך שכאשר כבר מצאו סידור בשבילי ועזבתי אותם, הם ממש הצטערו.

עברתי לבית החלוצות ועבדתי בפתח תקוה. עבדתי שם בגינה של משק הפועלות. המשק היה יותר מפואר מאשר בית החלוצות. הייתי שם קצת יותר מרבע שנה. חלק מהחברים הלך לכפר גלעדי וכאשר רציתי להצטרף אליהם אמרו לי: "את זקנה מידי – איננו יכולים לקחת אותך", הייתי אז בת 44 שנה. אבל סוף כל סוף הגעתי בכל זאת לכפר- גלעדי זה היה בשנת 1942. באחד הימים קראה לי המזכירה והביעה את דעתה שבמקום שאעבוד כל כך קשה, אעבוד יחד אתה, אבל היא "הלכה" יותר מוקדם ממני, כלומר היא נפלה ונפטרה מהר מאוד בבית. אחר כך עבדתי בכל מיני מקומות. קודם כל בתיקון שקים, ואחר כך בבתי ילדים וגם במטבח הילדים. שנה אחרי שהותי בכפר גלעדי התקבלתי לחברות. ידעו שם שאפשר לסמוך עלי-למרות הגיל. היו וישנם עדיין יוצאי גרמניה בכפר גלעדי. כאשר שמעתי שיש עבודה בסטטיסטיקה שבהנהלת החשבונות, הצעתי. שאוכל ללמוד את העבודה הזו, ותוך כדי עבודה שניסיתי, רכשתי הרבה ניסיון. אחר כך כבר שלחו אלי אנשים שאלמד אותם לעבוד בסטטיסטיקה. אנשים שהיו חולים היו זכאים לקבל דמי מחלה, וכאשר ראיתי בני אדם עם תחבושות, הייתי הולכת ומסבירה להם את העניין. קרה שפעם ניגשתי בטעות גם לאורחים מרוב התלהבות.

מכפר גלעדי למעין צבי

כשהייתי בת 65 עברתי למעין צבי להיות יחד עם הילדים. זה היה מעבר קשה מאוד. בכפר גלעדי הייתי חברה וכאן אני אמא. בהתחלה גם לא היתה לי עבודה מתאימה ומאוד התגעגעתי לכפר גלעדי. עבדתי במחסן ילדים יחד עם שושנה נאור. אחר כך עבדתי בנוי. באחד הימים כשעבדתי על יד השער, הגיע גדעון פיליפס שהיה אז מזכיר פנים והתעניין בעבודתי. אכן אמרתי לו שאינני מרוצה מעבודתי. מה עושים? מכיוון שהיו לגדעון כל מיני קשרים עם אנשי זיכרון יעקב הוא הציע

לי השגחה בילד שהיה אחרי מחלה קשה וגם עזרה בלימודים לילדים בבית. וכך לימדתי כמה תלמידים בזיכרון.

כשהייתי פעם בנהריה ביקשו ממני שם לעזור להם בספריה. כשחזרתי הביתה סיפרתי זאת לטרודה וייל ושאלתי אותה אם אוכל גם פה לעבוד בספריה. אבל טרודה חששה שאתפוס את מקומה ולכן לא הסתדר העניין. אחר כך ביקש ממני אחד המזכירים "לפרט" את היומנים. לקחתי את היומנים הביתה ועשיתי זאת. העבודה הזו היתה מצויינת.

שולמית: "עד היום אנו נהנים מהפירוט של היומנים שלך ומשתמשים בזה כי העבודה היתה מאוד מדויקת כך שיהיה המשך לעבודתך.

הילדה בהם: גוקס (יוסף גורס) גם כן היה מרוצה מזה מאוד. כשהתחלתי לפרט את היומנים שמתי את הדגש על המקצועות בעבודה בקיבוץ. אחר כך פנה אלי מאיר זרמי וביקש ממני שאתחיל עם כרטסת האנשים, וכך התחלתי בנושא זה שוב מהתחלה. נהניתי כאשר יום בהיר אחד באה אלי טרודה וייל וביקשה: "אולי את יכולה גם לפרט את נושא הספרים ולהדפיס קטלוג, " כמובן שעשיתי גם את זה. מסרתי את העבודה אחר כך כבר לאילנה נדלר.

טיול בעולם

בשנת 1962 החלטתי לעשות נסיעה ולבקר בארצות שונות. התחלתי באנגליה ומשם המשכתי לצרפת ולברזיל. ביקרתי אצל בת אחי, ואח"כ אצל אחי. משם טסתי לארה"ב. שם יש לי 2 אחיות, ביליתי את זמני פעם אצל האחת ופעם אצל השניה. מארה"ב טסתי לאוסטרליה. שם נוכחתי לדעת שבאמת טוב לחיות באוסטרליה. שם עוזרים אחד לשני ולא כמו בארה"ב שחושבים רק על הכסף. מצחיק היה שאם מגיעים תיירים לאוסטרליה מפרסמים זאת בעיתון. כך הגיעו עיתונאים גם אלי לראיין אותי, הכתבות הופיעו בכמה עיתונים וגם תמונותי. סיפרתי להם על חלוציות מה היא, אבל לא בצורה נלהבת מידי. הזמינו אותי גם למפגש עם יהודים ושם שאלו אותי הרבה מאוד שאלות בקשר לארץ. גיסי לקח חופש ונסענו הרבה, כך שהספקתי לראות הרבה מאוסטרליה.

שוב בחזרה למעין צבי

כשחזרתי הביתה התחלתי שוב לעבוד בכל מיני מקומות עבודה. היה נעים מאוד לעבוד ב"הספקה הקטנה" יחד עם אלפרדו. כשבאתי אליו ואמרתי לו ששמעתי שהציעו לי שאעבוד אתו הוא אמר: "סידרו אותך!" ובכן המקום ימצא חן בעיני

ועבדנו שם כמה שנים טובות ביחד! הוא ראה שאני לא בדיוק "צצקה" אלא שאפשר לסמוך עלי בעבודה ולכן הוא מסר לי גם את המפתחות כשהוא לא היה. הצטערתי כאשר הוא הפסיק לעבוד שם וכך גם אני הצטרפתי להפסיק. אחריו נכנסה ריטה לשם והיא לא רצתה שאעבוד שם. אחר כך התחלתי לפרק את היומנים של המשק. התחלתי לקחת את היומנים הראשנים מאיזו שנה מסוימת ופירטתי אותם, ובזה המשכתי עד לפני חצי שנה. עכשיו אני עסוקה בספריה, אך אינני יכולה לעשות הרבה, אני כותבת כרטיסים חדשים ומדפיסה אותם במכונת כתיבה ומעצבת את הכרטיסים במקומם כמו שמקובל.

טרודה וייל, שהקימה את הספריה, עבדתי הרבה שנים, היא סמכה עלי, וכאשר בגלל מחלתה היא לא יכלה כבר לעבוד, היא שאלה אותי: מה קורה אצלכם בספריה? היא חששה שהאחרים לא יגידו לה את האמת, היא חששה שכל מפעל חייה יתמוטט. הרגעתי אותה שהכל בסדר וזו היתה האמת. לעבוד עם טרודה היה בהחלט נעים ואת זה היא גם רצתה לשמוע, יכולתי ללמוד ממנה הרבה. עכשיו אני עובדת עם ספרניות אחרות אשר למדו את המקצוע, מרגלית מסד ואילנה נדלר שמנהלות עכשיו את הספריה יודעות באמת הרבה. אני רק יכולה לעזור להן. בלי עבודה הייתי יכולה להיות אבודה לגמרי, כך שהן מכינות לי מה שהן יכולות להכין, לכן שלמרות השיכחה, אינני מרגישה כל הזמן שאינני מושלמת.

המשפחה והחברה

בעצם עברתי למעין צבי בגלל הנכדים. ניר ואלדד התבגרו והלכו לצבא וכו' והיו באים לעתים רחוקות הביתה. עכשיו יש לנכדים כבר ילדים, לניר יש 7 ילדים ולאלדד 3. ניר חי בבית-אל ועוסק בגננות באותו מקום, וגם עוזר לאשתו בבית. ניר שינה את השקפת חייו וחזר בתשובה, ונהיה דתי מאוד. אשתו מורה ונוסעת כל יום לעבודה בנוה יעקב. את הילדים הם מביאים למוסדות השונים, בית תינוקות, פעוטון, גן ובית ספר. – 3 ילדים הולכים לבית ספר בבית-אל אפוא שהם גרים. יש בית-אל א' ובית-אל ב'. כשאני מבקשת מאלדד, טל ואלה- עזרה בדברים שונים, הוא תמיד נענה לבקשתי. כשאני מודה לו הוא אומר לי שזה רק מעט בהשוואה למה שאני נתתי לו.

הבנות טל ואלה, כאשר הן נכנסות אלי, הן הולכות קודם כל אל הארון בו נמצאים הממתקים ומחלקות לעצמן מה שמבוקש. כל שבוע באים לנקות את הדירה, לעשות נקיון יסודי. עד לפני כמה חודשים תמי עשתה את זה ובצורה הרבה יותר טובה, אבל עכשיו היא אחרי לידה. כשהתינוק בא לבקר אותי הוא

עדיין לא מבקש ממתקים. גם אורה ויעקב דואגים לי, ומביאים אוכל כשזה דרוש. אורה, כאשר יש לה קצת זמן אחרי ארוחת הצהרים נכנסת אלי, ואכן עם אורה אפשר לדבר על הכל. יעקב מגיע לרוב בבוקר, אבל אין לו סבלנות לשוחח. בבוקר מגיע הנס ארמן עם רכב לקחת אותי לספריה, אבל כבר קרה שהוא ששכח לקחת אותי בחזרה והשאיר אותי בספריה. עכשיו יש לי כסא גלגלים אבל בסופו של דבר אני מעדיפה שיבואו לקחת אותי. בדרך כלל באה אווי גורס בבוקר עם הקלנועית, חוץ מהימים שהיא עובדת במעגן מיכאל, ואז מחליפה אותה ריטה אבן. כאשר עוד הייתי הולכת לאכול בחדר האוכל, הייתי נפגשת בקביעות עם חיים זיו, וזו היתה ממש ידידות. באחד הימים, כשלא יכולתי להגיע לחדר האוכל, אלדד טילפן לאורה ושאל מה קרה לסבתא. אורה שאלה: "מה יש? ואלדד אמר: "הטוסט העטוף עדיין נשאר על השולחן, סימן שהיא לא באה לאכול" הוא ידע שחיים תמיד הכין לי את הטוסט. אבל בהמשך, כשהיו עוזרים לי, הייתי מגיעה לאכול בחדר האוכל. בשבת תמיד אכלתי עם הנס ארמן ויוסל ליטוויץ בשעה שמונה בדיוק.

לפני 3 שנים היתה לי תאונה מאוד לא נעימה. קיבלתי מכה בעין וכשפניתי לרופא ואמרתי שאינני רואה, הוא שלח אותי עוד באותו היום לרופאת עיניים לחדרה. הרופאה אמרה לי אחרי הבדיקה, שתשלח אותי לניתוח אבל לא יכולה להבטיח שזה יעזור לי. אכן עשיתי את הניתוח, אבל אינני רואה בעין הזו. אבל בזכות של העין השניה אני יכולה למיין את כל כרטיסי ההשלמה, מתקתקת במכונה, ומכניסה לפי ה - א' - ב'. אני גם קוראת ספרים. קיבלתי כל יום טיפות לעין עד שנאמר לי שצריך לעשות ניתוח גם בעין השניה, מה שעוד לא הסתדר. כך שהעבודה מתנהלת באיטיות רבה.

שולמית: את מסתדרת יפה מאוד עם כל המגבלה הזאת - יישר כוחך ותודה